

svet filozofie v nás (2005) tvorí symbolickú bodku za jej tvorbou. Približuje v nej (a trúfnem si povedať) aj znovuoživuje pohľady na osobnosti a problémy, ktoré ju počas jej života oslovili, ktoré ju potešili, ale aj potrápili. Problematika dejín, moci a poznania tvorí základnú

osnovu štúdií, rozhovorov a zamyslení, ktorými sa k nám Elena Várossová prihovárala a bude prihovárať aj naďalej. Na nás ostáva, aby sme sa svojou tvorbou zasadzovali za jednu zo základných zásad, ktoré vyznávala: „Život v pravde a tvorba v slobode.“

Erika Lalíková

Čestný doktorát pro Ladislava Hejdánka

Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem udělila dne 8. 12. 2010 v Písku na městském úřadě čestný doktorát profesoru Ladislavu Hejdánkovi, a to za přínos české filosofii a za zásluhy o demokracii. Slavnostnímu aktu byla přítomna rektorka UJEP doc. Ritschelová, prorektorka dr. Chvátalová, děkan-ka Filosofické fakulty UJEP doc. Hrubá a místostarostka Písku. Promotory byli dr. Kriegel a doc. Aleš Havlíček, přítomni byli učitelé Filosofické fakulty UJEP dr. Daniel Kroupa, dr. Petr Bláha, dr. Jiří Hoblík, dr. Martin Nitsche a Mgr. Barbo-*ra Řebíková. Laudatio přednesl dr. Mar-*tin Šimsa.

Život a občanské dílo

Ladislav Hejdánek se narodil 10. 5. 1927 v Praze. Po válce se aktivně podílel na činnosti středoškolské a vysokoškolské Ymky (křesťanské sdružení mládeže) a byl posledním předsedou pražského sdružení Akademické Ymky v roce 1949, kdy byla její činnost zastavena. V únoru 1948 patřil mezi cca 200 vysokoškolských studentů, kteří šli na Hrad

žádat prezidenta Beneše, aby nepřijímal demisi nekomunistických ministrů. V roce 1946 začal L. Hejdánek studovat matematiku, poté přešel na filosofii a sociologii. V roce 1952 dostudoval filosofii na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy a obhájil disertační práci *Pravda a její ontologické předpoklady*. V roce 1953 se oženil s Hedou Kofránkovou a vychovali spolu čtyři dcery. Zaměstnání odpovídající svému vzdělání získal až v roce 1968. Na doporučení Jana Patočky byl přijat na Filosofický ústav ČSAV. Jeho učiteli filosofie byli J. B. Kozák a Jan Patočka, přičemž sice už ne-*žijícím, ale rozhodujícím učitelem se* mu stal Emanuel Rádl, jehož *Útěchu z fi-*losofie za války opsal na psacím stroji. V protestantském intelektuálním společenství, v Ymce se jeho učiteli stali J. L. Hromádka, J. B. Souček a Božena Komárková.

Spolu s Jakubem Trojanem, Alfrédem Kocábem, Janem Šimsou, Boženou Komárkovou, Milanem Balabánem, Janem Čapkem, Jaroslavem Pfnem, Jaromírem Procházkou, Ladislavem Pokorným a dalšími vytvořili na konci pa-

desátých let minulého století reformní evangelické hnutí *Nová orientace*, jemuž šlo o občanskou interpretaci evangelia do tehdejších společenských, církevních i politických poměrů, což činilo těžkou hlavu StB, církevním tajemníkům i církevnímu vedení. V té době L. Hejdánek navázal přátelské ekumenické vztahy s demokraticky orientovanými katolíky. Mezi nimi bych jmenoval především Jiřího Němce, s nímž L. Hejdánek několik desetiletí úzce spolupracoval na filosofické, křesťanské i politické frontě, Zdeňka Bonaventuru Boušeho, Václava Freie, Karla Flosse, Jana Sokola a další. V šedesátých letech se aktivně účastnil dialogu křesťanů s marxisty, především s Karlem Kosíkem a Milanem Machovcem. Podílel se jako pravidelný přispěvatel a později jako člen redakční rady na vydávání kulturněteoretického časopisu *Tvář*. Členem redakční rady byl tehdy mezi jinými Václav Havel, mezi přispěvateli 3. a 4. ročníku patřil mladý Václav Klaus. Když byla *Tvář* v roce 1965 zastavena, protestoval proti tomu L. Hejdánek otevřeným dopisem šéfovi ideologického oddělení ÚV KSČ Zdeňku Mlynářovi. V letech 1968 a 1969 se podílel prostřednictvím překladů, kvalifikovaných úvodů a následných recenzí na vydání řady děl významných filosofů a teologů, např. Jasperse, Rádra, Whiteheada, Teilharda de Chardin a dalších.

V dubnu 1971 byl L. Hejdánek propuštěn z Filosofického ústavu a v listopadu téhož roku byl uvězněn pro údajný podíl na letákové předvolební akci, během níž Jan Tesař, Jaroslav Šabata a další upozorňovali na volební práva spoluobčanů – např. na právo nejít

k volbám či škrtat navržené kandidáty Národní fronty. Ve vězení napsal pro svou dceru *Úvod do filosofie*, který je nyní připravován do tisku. Po půlroční vazbě byl propuštěn a dvěma soudními instancemi odsouzen k nepodmíněnému trestu 9 měsíců vězení. Po jeho odpykání pracoval jako noční vrátný, topič a skladník, vedle toho vedl domácí semináře pro studenty Evangelické teologické fakulty. Významně se podílel na vystoupení Charty 77 doporučením, aby se Charta 77 právně opřela o mezinárodní pakty o lidských a občanských právech. V letech 1977-1980 byl dvakrát mluvčím Charty: nejprve nastoupil na místo zesnulého Jana Patočky, poté (spolu s Jiřím Hájkem) na místa uvězněných mluvčích – Václava Bendy a Jiřího Dienstbiera. Po téměř čtyři roky psal *Dopisy přáteli*, v nichž reagoval na aktuální politickou situaci, zabýval se stavem společnosti i věd, vysvětloval postoj a stanoviska Charty 77, zamýšlel se nad českou filosofickou tradicí, křesťanstvím, reformním i dogmatickým marxismem a povzbuzoval k občanské iniciativě, statečnosti a odpovědnosti.

V roce 1980 L. Hejdánek zahájil veřejně známé pondělní bytové semináře pro zájemce o filosofii, z nichž nezanedbatelná část dnes působí na katedře filosofie UJEP. Na tyto semináře přijížděli i významní zahraniční hosté, především z Francie a Holandska, ale také z USA, Německa, Belgie, Velké Británie a dalších zemí, např. Paul Ricoeur, Jacques Derrida, Hans van den Horst, Donald Davidson, Thomas Nagel či Richard Rorty. V roce 1985 L. Hejdánek založil filosofický časopis *Reflexe* a dosud se po-

dílí na podobě filosofického profilu nakladatelství Oikúmené.

V roce 1990 L. Hejdánek diplomaticky odmítl žádost prezidenta Václava Havla, aby se stal místopředsedou Čalfovy vlády, namísto toho dal přednost filosofii. V roce 1990 se stal docentem filosofie na Evangelické teologické fakultě, která byla přijata do svazku Univerzity Karlovy, v roce 1992 byl jmenován profesorem filosofie na Filozofické fakultě téže univerzity. Seznam publikací L. Hejdánka z let 1943-2009 čítá 15 hustě popsaných stran, celkem cca 400 článků a studií. Z řady ocenění a řádů bych připomněl čtyři: Cenu Jana Palacha z roku 1984, Čestný doktorát amsterodamské univerzity z roku 1987, francouzský řád „Rytíř umění a písemnictví“ z roku 1992 a řád T. G. Masaryka z roku 1995.

Filosofie

Hejdánkovu filosofii nelze přiřadit k žádnému etablovanému filosofickému směru. Blíže má ovšem nepochybně ke kontinentálnímu než k analytickému způsobu myšlení. I když jsou v jeho úvahách vysledovatelné myšlenkové postupy fenomenologie, filosofie existence, hermeneutiky, procesuálního realismu a marxismu, je jedním z mála současných českých filosofů, kteří se odvažují promýšlet a formulovat vlastní systematickou filosofii, pokud není vůbec jediným.

Filosoficky se L. Hejdánek zaměřuje především na otázky pravdy a víry, kterou zkoumá filosoficky, nikoli teologicky. Otázku pravdy tematizuje především z hlediska ontologického (kos-

mologického), a to nejen ve filosofii a teologii, ale i v oblasti umění, vědy, dějin a politiky. Vychází z české filosofické a teologické tradice, v níž problém pravdy, především v myšlení Masaryka a Rádlu, ale také u J. L. Hromádky, J. B. Součka a Boženy Komárkové, zaujímá klíčové místo. Vedle těchto myslitelů, kteří L. Hejdánka inspirovali nejen svým myšlením, ale také životními a společenskými postoji, vede celoživotní kritický dialog také se svým učitelem Janem Patočkou. Vedle domácích myslitelů byl L. Hejdánek ve svém filosofickém hledání a myšlení inspirován mysliteli evropskými, Husserlem ve věci intencionality a intencionálních předmětů, Heideggerem v pojetí časovosti, dějinnosti a pravdy, Whiteheadem v procesuálním pojetí událostí a dění a Jaspersem v existenciálně pojaté filosofii i víře. Z teologů ho inspirovali především Barth a jeho důraz na filosofickou reflexi teologického jazyka, Bonhoeffer jako autor nenáboženské interpretace křesťanství a důrazu na odpovědnost za svět, Teilhard de Chardin jako teoretik vědy, který se ve svých úvahách pohybuje na pomezí přírodních věd, teologie a filosofie, a Ebeling, který jako první přišel s myšlenkou absolutního pojetí Ježíšovy víry, v němž nezáleží na tom, co Ježíš o víře říká, ale na tom, jak člověk sám věří, jak dokáže pojmut víru jako novou životní orientaci.

Od raného mládí byl L. Hejdánek silně zaujat také přírodou a přírodními vědami, zvláště biologií, miluje květiny a vše živé, jeho filosofické bádání vždy vykazovalo interdisciplinární rysy.

V tom mu byl Rádl, který byl původně biologem, později teoretickým biologem, filosofem živé přírody i filosofem společnosti, obzvláště blízký. Ve studii o Rádlově pojetí pravdy L. Hejdánek v roce 1952 přirovnal pravdu k Severce a Rádla ke kompasu.

Fenomény pravdy a víry zkoumá L. Hejdánek jako ne-předmětné skutečnosti, události, ne-jsoucná. Konfrontuje řecké pojmové myšlení, které zakládá metafyziku, ale zároveň se pokouší o přesné pojmové vyjádření a teoretické uchopení filosofických otázek, s židovsko-křesťanským myšlením zaměřeným na víru, životní praxi a budoucnost. Podrobuje kritice západní metafyziku jako předmětné myšlení a pokouší se uchopit lidský život i svět v jeho ne-předmětné povaze. Rádl ho oslovuje větami: „Pravda neexistuje, ale platí“ a „Nemáme pravdu, ale pravda má nás.“ Pravda je v Hejdánkově pojetí základním kritériem, je kritériem všech věcí i sebe sama (Spinoza). Pravda přichází z budoucnosti, a má tedy charakter aktuální výzvy, na kterou buď reagujeme a odpovídáme, nebo zůstáváme inertními, a přicházíme tak o jedinečnou příležitost, o novou přítomnost, budoucnost i minulost. Přicházející pravda zakládá novou, pravou skutečnost, není však pravdou o sobě, je pravdou pro nás, tedy záleží na našem přijetí a naší odpovědi.

Pro zkoumání ne-předmětných skutečností, ne-jsoucná a pro přípravu ne-předmětného myšlení zakládá L. Hejdánek novou filosofickou disciplínu: méontologii (disciplínu o ne-jsoucím). Méontologii pěstuje v myšlení o myšle-

ní – logologii, v myšlení přírody, filosofické fyzice, v lidském jednání – filosofické etice i ve filosofické politice. Nové systematické méontologie dosud zůstávají v náčrtech, čekají na své dopracování a publikaci. O méontologii L. Hejdánek mluví jako o první filosofii. Je otázka, zda ne-předmětná, tedy negativní metafyzika není metafyzikou svého druhu – podobně jako negativní teologie je také teologií. Na druhou stranu si nutně musíme položit otázku, zda vůbec lze v západním filosofickém rámci metafyziku překonat či jí uniknout bez opuštění půdy filosofie, jak se o to pokoušeli Heidegger a Wittgenstein.

Kořeny ne-předmětného myšlení pravdy pocházejí z biblické tradice, především z tradice starozákonních proroků a Ježíše, z evangelijního myšlení. V novější myšlenkové tradici sleduje Hejdánek vlamování se nepředmětného u Hegela a mladého Marxe, v Rádlově rozlišení víry jako důvěry a víry jako teorie, v personalistické a dialogické filosofii. Židovsko-křesťanské motivy filosoficky promýšlí a rozpracovává prostřednictvím ne-zpředměťujícího myšlení, jehož úkolem je nenechat se chytit do pasti tradiční či novověké metafyziky. L. Hejdánek směle vstupuje do dialogu s teologi, přírodními vědci, historiky, umělci i politiky. Dialog, a to často kritický, polemický dialog s konkrétním etickým a politickým ostrím, se stává součástí jeho filosofické i politické praxe, jak dosvědčuje jeho bohatá veřejná intelektuální činnost. Myslím, že L. Hejdánek svou filosofii chápe jednak jako sókratovský dialog, s důrazem na kladení otázek a následnou reflexi

a kritiku skutečných i možných odpovědí, a jednak jako službu pravdě, která tu je dříve než my, přichází či má přijít a o níž vydává své svědectví.

Někteří kritici a pochybovači občas pokládají otázku, zda má L. Hejdánek nějaké žáky, zda založil nějakou filosofickou školu. V každém případě platí, že Hejdánkovým žákem se může stát jen ten, kdo se nenechá odradit a odehnat svéráznou a ostrou kritikou a dokáže se stát jeho diskusním partnerem. V této souvislosti rozhodně není náhoda, že

návrh na čestný doktorát vzešel z katedry politologie a filosofie Filosofické fakulty UJEP a že jsme první českou univerzitou, která mu tento doktorát uděluje. Také kolegové ze Slovenska nám napsali, že si velice váží toho, jak čeští filosofové ocenili „Pána filozofa“. Ladislav Hejdánek totiž není pouze českým, ale je i československým filosofem. Je na filosofické katedře a fakultě UJEP, aby filosofické dílo Ladislava Hejdánka nebylo jen oceňováno, ale i dále kriticky rozvíjeno.

Martin Šimsa

Ladislav Kvasz se stal vítězem Mezinárodní ceny Fernanda Gila v roce 2010

Mezinárodní cena Fernanda Gila za filosofii vědy (*Fernando Gil International Prize for the Philosophy of Science*) je každoročně udělována portugalským Ministerstvem vědy, technologie a vysokého školství ve spolupráci s *Calouste Gulbenkian Foundation* za dílo vynikající kvality v oblasti filosofie vědy, které se zabývá obecnými epistemologickými otázkami anebo některou ze speciálních vědeckých disciplín. Cena byla zřízena portugalskou vládou k uctění památky významného portugalského filosofa *Fernanda Gila* (1937–2006), zakladatele tradice analytické filosofie v Portugalsku.

Cena Fernanda Gila za rok 2010 byla udělena *Ladislavu Kvaszovi*, slovenskému filosofovi a matematikovi, profesovi Pedagogické fakulty Karlovy univerzity v Praze za jeho knihu *Patterns of*

Change, vydanou v basilejském vydavatelství Birkhäuser v roce 2008. Podle vyjádření mezinárodní dvanáctičlenné komise byla tato publikace vybrána „pro svou originalitu a způsob, jakým autor odůvodňuje svoji pozici“.

Kniha je věnována analýze lingvistických inovací v dějinách matematiky. Ukazuje, že s významnými objevy v matematice je často úzce spojena určitá změna jazyka, jeho syntaxe anebo sémantiky, která autorovi objevu umožnila vyjádřit to, co jeho předchůdcům, kteří se přísně drželi stávajících syntaktických a sémantických pravidel, jazyk vyjádřit neumožnil. Tedy takoví matematici, jako byli Descartes, Newton, Euler, Lobačevskij anebo Galois, byli současně také tvůrci nového jazyka. Kniha se věnuje systematickému studiu lingvistických inovací, nabízí jejich určitou